

Likestilling og Norges fredsengasjement – en balansekunst

Gender Equality and Norwegian Peace Engagement – A Balancing Act

Inger Skjelsbæk

Professor, Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, Universitetet i Oslo og Institutt for fredsforskning (PRIO)

inger.skjelsbak@stk.uio.no

Torunn L. Tryggestad

Seniorforsker/assisterende direktør, Institutt for fredsforskning (PRIO)

torunn@prio.org

Sammendrag

Norge har et sterkt nasjonalt selvbilde som likestillingsforkjemper og fredsnasjon. I denne artikkelen utforsker vi skjæringspunktet mellom likestilling og fredsengasjement i norsk utenrikspolitikk. Mens systematisk integrering av likestillingsperspektiver har stått på dagsordenen i norsk utviklingssamarbeid i flere tiår, er integreringen av likestilling i fredsengasjementet av nyere dato. I vår studie har vi vært særlig interessert i å se nærmere på hvordan norske diplomater balanserer erfaringer, verdier og interesser når likestilling som norm og praksis integreres i det norske fredsengasjementet. Vi finner at likestilling mellom kjønnene blir sett på som en norsk kjerneverdi det er «naturlig» å videreføre i norsk fredsengasjement. Dette har også blitt en viktig valuta i spillet om status, makt og innflytelse i internasjonal politikk. Samtidig finner vi en bekymring hos diplomatene for at et for sterkt fokus på normative og verdidrevne feministiske idealer og målsetninger kan være risikabelt, da det ville kunne svekke bildet av Norge som nøytral tilrettelegger av fredsprosesser.

Nøkkelord

Statsfeminisme, 'kvinner, fred og sikkerhet', likestilling, utenrikspolitikk, Norge, fredsengasjement

Abstract

Norway has a strong national self-image as a gender-equal and peace-promoting nation. In this article, we explore the intersection between gender equality and peace engagement in Norwegian foreign policy. While systematic integration of gender equality norms and policies has been on the agenda in Norwegian development cooperation for decades, the integration of such norms and policies in Norway's peace engagement is of recent date. In our study we have been particularly interested in examining how Norwegian diplomats balance experiences, values and interests when gender equality norms and practice are pursued in Norway's international peace engagement. We find that gender equality is regarded as a central Norwegian value, which is 'natural' to promote in peace engagement. It has also become an important currency in the competition for status, power and influence in international politics. However, too strong a focus on normative and value-based ideals and ambitions can be risky, according to diplomats. There is a concern that it can easily damage Norway's image as a neutral facilitator of peace processes.

Keywords

State feminism, 'women, peace and security', gender equality, foreign policy, Norway, peace engagement

Innledning

De siste årene har et økende antall stater profilert seg som «kvinnevennlige» i utenriks- og bistandspolitikken. Blant landene som har profilert seg tydeligst finner vi Australia, Canada, Storbritannia og Sverige (Aggestam, Bergman Rosamond og Kronsell 2019; Aggestam og Bergman-Rosamond 2016; True 2017). Med Sverige i front har flere av disse landene til og med betegnet utenrikspolitikken sin som «feministisk». Norge har derimot avstått fra å gjøre det samme, selv om likestilling regnes som en kjerneverdi i det norske samfunnet. En annen viktig, norsk kjerneverdi er fred og landets fredsengasjement. Dette engasjementet har vært ukontroversielt og blitt sett på nesten som en forlengelse av tilsynelatende iboende egenskaper ved den norske nasjonen; et lite, likestilt land med gode hensikter kombinert med en ikke-kolonial fortid.¹ Man skulle altså tro at det ville være ukontroversielt å kalle norsk utenrikspolitikk – herunder fredsengasjement – for likestillingsorientert, endog «feministisk». Slik er det imidlertid ikke.

Inntil relativt nylig har likestillingsnormer og -politikk hatt en lite framtrædende plass i norsk utenrikspolitikk generelt, og i freds- og forsoningsengasjementet spesielt. Dette er nå i ferd med å endre seg. Det er forsket noe på norsk fredsdiplomati (se for eksempel Taulbee mfl. 2014; Nissen 2015; Saulter 2015), men lite eller ingenting på hvorfor og hvordan kjønnsnormer i økende grad har blitt integrert i politikk og diplomatisk praksis i nyere, norsk fredsengasjement. I denne artikkelen ser vi nærmere på denne utviklingsprosessen, med utgangspunkt i en empirisk intervjustudie med norske diplomater med erfaring fra freds- og forsoningsarbeid. Vi har særlig vært interessert i å undersøke hvordan norske diplomater beskriver likestilling som norm og praksis i det norske fredsengasjementet og hvilke underliggende fortellinger om Norge på den internasjonale arena som gjør seg gjeldende i disse beskrivelsene. Grunnlaget for analysen er intervjuer av ti norske diplomater som har hatt sentrale roller i norsk fredsengasjement.² Noen av dem tilhører eliten i norsk utenrikspolitikk (innehar høye formelle stillinger), mens andre befinner seg i mellomsjiktet i utenriks-tjenesten. Flertallet av diplomatene vi har intervjuet har vært involvert i aktiviteter knyttet til norsk fredsengasjement i mange år og deltatt i flere ulike prosesser der Norge først og fremst har spilt en tilretteleggerrolle. Disse erfaringene, dvs. spesialisering på fredsdiplomati og at de har jobbet med dette feltet over tid, skiller dem fra tradisjonelle diplomater, som vanligvis har en stilling i to til fire år før de blir forflyttet til en ny stilling eller post utenlands, med nye, faglige arbeidsoppgaver.

Intervjuene fokuserte på tre temaer: diplomatenes personlige vei eller karriere som fredsmekler, hvordan diplomatene arbeider (eller har arbeidet) med likestillingsnormer i fredsforhandlinger, og til slutt hvordan de opplevde at deres kjønnete og nasjonale identitet (altså det å være norsk kvinne eller mann) virket inn i meklingsprosessene. Intervjuene var semi-strukturerte og hadde et narrativt temporalt format (Kvale 2008; Sarbin 1986). Ved å la diplomatene redegjøre for sitt eget karriereløp langs en tidsakse med en begynnelse, en slutt og endringer underveis, åpnet samtalen opp for refleksjoner som handlet om hvordan ulike hensyn og målsettinger balanseres i skjæringspunktet mellom politikk, rolleutøvelse og identiteter. Før vi presenterer intervju-analysen er det imidlertid nødvendig å gi en kort beskrivelse av likestillingsnormenes plass i nyere, norsk utenrikspolitikk.

Statsfeminismen og norsk utenrikspolitikk

Da FNs sikkerhetsråd i oktober 2000 vedtok resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (FNSR 1325) fikk Norge en gylden mulighet til å kombinere to sentrale dimensjoner ved det nasjonale selvbildet – likestilling og fredsarbeid – i utenrikspolitikken. Resolusjonen

anerkjenner kvinners viktige roller og bidrag i konfliktforebygging, konflikthåndtering og fredsbygging. Den maner dessuten det internasjonale samfunnet til å gjøre mer for å inkludere kvinner i alt arbeid for internasjonal fred og sikkerhet. I internasjonal politikk har de nordiske landene ofte tatt på seg rollen som norm-entreprenør på områdene som har med menneskerettigheter å gjøre (Ingebritsen 2002; Ingebritsen mfl 2006). Siden FNSR 1325 ble vedtatt har Norge blitt en ledende aktør globalt i arbeidet med å få den gjennomført (Skjelsbæk og Tryggestad 2019). Norge var blant annet et av de første medlemslandene i FN som vedtok en nasjonal handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet (KFS) i 2006.³ Rollen som normentreprenør på KFS-området har i økende grad bidratt til å styrke Norges prestisje og anseelse i internasjonal politikk (Townes 2010; Townes og Rumelili 2017). Et kjennetegn ved norsk KFS-politikk er det tette samarbeidet med sivilsamfunnsorganisasjoner både på det globale planet og ute i konfliktområder, noe vi kjenner igjen fra nasjonal politikk og statsfeminismens framvekst på 1980-tallet (Tryggestad 2014).

Etter hvert har tiltak for å inkludere kvinner i fredsprosesser også blitt et kjennetegn ved norsk freds- og forsoningsarbeid, med Colombia som det fremste eksempelet (Salvesen og Nylander 2017). Da regjeringen i 2016 lanserte en handlingsplan for likestilling i norsk utviklings- og utenrikspolitikk poengterte daværende utenriksminister Børge Brende at Norge kunne bli en «supermakt» på dette feltet.⁴ For små land som Norge er handlingsrommet for globalt lederskap på de tradisjonelle utenrikspolitiske områdene lite. Når det gjelder KFS har Norge imidlertid evnet å ta lederskap både som normentreprenør og i diplomatisk praksis. Å kunngjøre at Norge har en feministisk utenrikspolitikk, slik Sverige har gjort, møter imidlertid motstand. I Norge fremstår «feminisme» som et splittende, preskriptivt ord som representerer et politisk prosjekt med en radikal, transformativ agenda. «Likestilling», derimot, «blir gjerne forstått som en harmonisk, lineær prosess preget av en gradvis utvikling» (Teigen og Wängnerud 2009:25). I norsk sammenheng har «likestilling» blitt et verdiladet ord som det er stor oppslutning om. Det har blitt til en identitetsmarkør for en kjerneverdi som karakteriserer «oss». I tillegg kommer en forståelse av staten snarere som en alliert enn et hinder for likestillingsarbeid, jamfør Hernes' (1987) beskrivelse av statsfeminismen som en modell for samarbeid mellom stat og sivilsamfunn.

Det norske samfunnet har forandret seg mye siden 1980-årene og blitt mer kvinnevennlig og likestilt. Noen forskere har pekt på at den statsfeministiske modellen nå muligens har blitt mer aktuell på det utenrikspolitiske feltet (Tryggestad 2014) enn hjemme. Skjeie (2013:29) skriver:

Den eldre betydningen lever videre [...] og gjenspeiles naturligvis spesielt sterkt i FNs politikktvikling og institusjonsbygging på likestillingsområdet. [...] [S]tatsfeminismen [er] i dag kanskje mer relevant transnasjonalt enn i en norsk eller nordisk kontekst.

Skjeie fortsetter med å beskrive statsfeminismen som en slags oppnåelig utopi, som om dette kvinnevennlige samfunnet er et samfunn der kjønn ikke avgjør hva man kan gjøre. I denne «oppnåelige utopien» oppfattes Norges økonomiske velstand som knyttet til likestillingspolitikken, noe som igjen blir en form for politisk valuta på den internasjonale scenen. Et eksempel på dette så vi da *World Development Report 2011* ble lansert i Norge. På lanseringen holdt daværende miljø- og utviklingsminister (og tidligere UDs spesialrådgiver for fredsprosessen på Sri Lanka) Erik Solheim en innledning der han understreket at likestilling var like viktig for Norges økonomiske vekst som oppdagelsen av olje utenfor norskekysten på begynnelsen av 1970-tallet (Journalen 2011). Dette poenget har blitt gjentatt av flere norske ministre, inkludert tidligere statsminister Jens Stoltenberg. I en tale 8. mars 2012 hevdet

han at den økonomiske verdien av norske kvinners arbeidsdeltakelse var høyere enn landets oljeinntekter.⁵

Argumentet til framstående politikere er at Norge kan tilby kunnskap og ekspertise bygget på egne likestillingserfaringer. Akkurat som Norge, kan også andre land bli mer velstående hvis de prioriterer likestilling.⁶ Denne erfaringen, og retorikken rundt den, har blitt en utenrikspolitisk valuta, særlig innenfor utviklingssamarbeid. Vedtaket av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 i 2000 ga Norge en mulighet til å benytte seg av denne valutaen på et nytt utenrikspolitisk felt: fredsengasjementet.

Fredsengasjement og norsk utenrikspolitikk

Norsk utenrikspolitikk har historisk sett lagt stor vekt på fredsengasjement (Knutsen mfl. 2016; Tamnes 1997; Pharo 2005, de Carvalho og Neumann 2015). Enkelt hevder til og med at det har vært den viktigste dimensjonen selv før uavhengigheten fra Sverige i 1905 (Knutsen mfl. 2016:96). Det norske nasjonsbyggingsprosjektet etter unionsoppløsningen bygget delvis på ideen om Norge som en særlig fredselskende nasjon, med et fredselskende folk (Leira 2013).

I en lang periode var Norges fredsengasjement først og fremst bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner og politisk og økonomisk støtte til FN-systemet og multilateralisme. Fra begynnelsen av 1990-årene har Norge imidlertid blitt bedre kjent for sine mange bilaterale fredsengasjementer rundt om i verden (Taulbee mfl. 2014; Wallenstein og Svensson 2016).

Ifølge UD's offisielle hjemmeside har Norge siden 1993 vært involvert i mekling og konfliktløsningsforsøk i følgende konflikter: Afghanistan, Columbia, Guatemala, Israel/Palestina, Myanmar, Nepal, Filippinene, Somalia, Sri Lanka og Sudan/Sør-Sudan. I tillegg er Norge engasjert i prosesser som ikke er offisielle, og dermed ikke med på listen.⁷ De første større fredsprosessene Norge engasjerte seg i – Oslo-prosessen (Israel/Palestina) og Sri Lanka – var kjennetegnet av høye politiske ambisjoner hos profilerte enkeltpersoner og stor medieoppmærksomhet (Nissen 2015). Ledende politikere i UD tok selv på seg aktive roller som meklere og tilretteleggere, noe som igjen førte til høy synlighet og større risiko for kontroverser. Majoriteten av de profilerte personene som var involvert i Norges fredsmekling i 1990-årene og begynnelsen av 2000-årene, var menn. Fredsmekling hadde blitt en attraktiv karrieremulighet som innebar betydelig status for de involverte. Det framsto dessuten som en aktivitet som i betydelig grad styrket småstaten Norges status i internasjonal politikk (de Carvalho og Neumann 2015).

Fra begynnelsen av 2000-tallet endret det norske fredsengasjementet gradvis arbeidsmodus – fremdeles aktivt, men mer lavmælt. Politikere på toppnivå var i mindre grad direkte involvert, mens aktiviteten i økende grad ble profesjonalisert. I forbindelse med det norske engasjementet i Sri Lanka-prosessen ble det opprettet en Sri Lanka-avdeling i UD i Oslo. Parallelt med Sri Lanka-engasjementet var Norge også involvert i en rekke andre prosesser, og det var behov for å styrke støttekapasiteten. I 2001/2002 tok daværende statssekretær Vidar Helgesen (Høyre) en beslutning om å gjøre om Sri Lanka-avdelingen til en Seksjon for fred og forsoning. Formålet var å institusjonalisere og systematisere lærdommene og kunnskapen departementet hadde tilegnet seg, for å gjøre freds- og forsoningsarbeid til en egen profesjon i UD. Opprettelsen av denne seksjonen skulle bli et vendepunkt også for arbeidet med å inkludere kvinner og kjønnsperspektiver i norsk fredsengasjement.

Ut av profesjonaliseringsprosessen i UD fikk vi også operasjonaliseringen av «den norske modellen for fredsengasjement», som ble beskrevet første gang midt i 1990-årene av daværende statssekretær Jan Egeland (Ap) (Neumann 2015). Den har følgende hovedelementer

(skissert av UD selv):⁸ langsiktig vilje til å bistå; både i form av økonomisk utvikling og fredsbygging; ressurser til å bistå; både menneskelige og økonomiske; nært samarbeid med norske NGO-er; noe som har fungert som en inngangsport; erfaring; bygget opp over mange år, inkludert samarbeid med ikke-statlige aktører; gode relasjoner til viktige internasjonale aktører; både enkeltland og multilaterale organisasjoner (spesielt FN); ingen kolonifortid; norsk engasjement oppfattes som oppriktig og ikke motivert av politisk eller økonomisk egeninteresse;⁹ fokus på tilrettelegging for fred, ikke «megling med muskler».

Det er interessant å merke seg at likestilling ikke er nevnt eller spesifisert på regjeringens nettside som kjerneverdi eller prinsipp for den norske modellen for fredsengasjement, selv om altså inkludering av kvinner og integrering av kjønnsperspektiver i fredsprosesser tilsynelatende har blitt en integrert del av Norges nyeste fredsengasjement (Tryggestad 2014; Salvesen og Nylander 2017; Departementene 2019).

Balansekunst

Hva forteller så norske fredsmeklere oss om forholdet mellom likestilling på den ene siden og praksis og mål i fredsmeklingen på den andre? I intervjuene opplevde vi at meklerne skildret ulike balanse ganger. Det var særlig tre temaer som pekte seg ut: nemlig hvordan å synliggjøre norske *erfaringer* med likestilling som en modell for samfunnsorganisering; hvordan vise frem likestilling som distinkt norsk *verdi* i et konkurransepreget utenrikspolitisk felt; og sannsynliggjøre at norske utenrikspolitiske *interesser* er tjent med å fremme likestilling.

Erfaringer med likestilling

Alle diplomatene i denne intervjustudien har vokst opp med likestilling som et sentralt trekk ved norsk samfunnsliv. I historiene til de kvinnelige diplomatene i studien er det mange fortellinger om å ha vært «den første» i ulike posisjoner. Disse opplevelsene av å ha vært «den første», har ofte vært et resultat av bevisste tiltak for å få kvinner inn i posisjoner med makt og prestisje i utenrikstjenesten. Et godt utviklet barnehagetilbud og mannlige partnere som tar sin del av byrden med hus og barn, har også gitt kvinner muligheten til å stige i gradene i den norske utenrikstjenesten. Det bør imidlertid nevnes at sammenlignet med resten av det norske samfunnet var UD sent ute med å iverksette likestillingstiltak og skape en likestillingskultur i organisasjonen (Neumann 2008). Faktisk var det slik at da norske kvinner fikk stemmerett i 1913 (som et av de første landene i Europa), ble likestilling innført som prinsipp ved statlige ansettelser, med noen påfallende unntak: «statsråder, prester i statskirken, 'diplomatiske og konsulære stillinger', militære stillinger og, til slutt, nye områder som anses som sensitive» (Neumann 2008:676). Neumann hevder videre (2008:681) at endringene i likestillingspraksisen i UD kom «som følge av UD's overlapping med relasjoner mellom stat og samfunn for øvrig, og har møtt regelmessig motstand innad i apparatet». Kvinnenes sene innmarsj i utenrikstjenesten var ikke unik for Norge, men snarere noe som har vært typisk for diplomatiet i mange land (Aggestam og Towns 2018a; Towns og Niklasson 2018).

Mens likestilling ble innført og integrert i den «myke utenrikstjenesten», altså utviklings-samarbeid (inkludert personalpolitikk på feltet) fra 1980-årene (Engh 2006), gjaldt ikke dette de mer «harde» områdene av utenrikspolitikken. Holdningen om at utenrikspolitisk virksomhet var annerledes sto sterkt. Misforholdet mellom antallet kvinner og menn på utenriksstasjonene og i UD i Oslo rettet seg ikke opp før på begynnelsen av 2000-tallet, da kvinner utgjorde omtrent 1/3 av diplomatkorpsset. Fra begynnelsen av 1990-årene sto kvinner for rundt halvparten av aspirantene i UD. I 2003 var kvinner i flertall på UD's aspirantkurs (Neumann 2008), og i 2016 hadde UD blitt en langt mer likestilt organisasjon. Da

utgjorde kvinner 53 % av alle ansatte i UD (i Oslo og på utenriksstasjonene sammenlagt) og hadde 48 % av lederposisjonene (Regjeringen 2017).

Det å være den første kvinnen i tradisjonelt mannsdominerte posisjoner beskrives på ulike måter av de kvinnelige intervjuobjektene:

For meg var det en slags konkurranse mellom menn og kvinner. Jeg ville ha [den stillingen] og jeg visste at jeg måtte være bedre enn gutta, ikke like god [...] da de endelig sendte meg på mitt første utenlandsoppdrag, var jeg usikker på hvordan jeg ville takle det [...] og jeg vil si at det tok nesten ti til 15 år før jeg var trygg nok til å stole på min egen lederstil og ikke prøve å være som de mannlige kollegene mine.

En annen deltager i studien ser det at hun var første kvinne i en rekke høytstående stillinger mindre som en kamp og mer som en naturlig utvikling. Hun ble utnevnt til eller tilbudt de ulike stillingene uten at hun klart siktet seg inn på og konkurrerte om dem. At disse kvinnene siden jobbet med freds- og konfliktmekling ble en slags naturlig videreutvikling av å ha vært første kvinne i andre deler av utenriktjenesten. Og det å ha vært i slike roller forplikter, påpeker de kvinnelige diplomatene. «Jeg legger merke til at jeg ofte blir bedt om å snakke om kjønn og likestilling i stillingen som ambassadør, og at våre erfaringer med likestilling fungerer som eksempler for andre», sier en av diplomatene. Hun forteller videre at hun har vært i mediene der hun har vært utestasjonert og holdt en rekke foredrag om hvordan vi organiserer foreldrepermisjon og barnepass. «Det virker som det er noe vi har med oss», avslutter hun, og framstiller likestillingspolitikken som en del av merkevaren Norge, noe som gir henne en plattform for synlighet som hennes mannlige kollegaer ikke har på samme måte. Kvinnelige norske diplomater blir i større grad enn de mannlige bærere av likestillingspolitikken. Å opprettholde dette bildet internasjonalt krever imidlertid regelmessig oppfølging. Det må være overensstemmelse mellom retorikk og praksis. «Optikken», som flere av intervjuobjektene kaller det, må være i samsvar med politikken. Man kan ikke forkynne likestilling hvis man ikke samtidig kan se det i praksis. Det har gjort det vanskelig for noen av «de første» å formidle dette budskapet, fordi de har vært eneste eller en av få kvinner i et mannsdominert miljø.

I den første perioden av Norges fredsengasjement var dette trolig spesielt vanskelig, ettersom de første prosessene Norge var involvert i, viet liten oppmerksomhet til likestilling eller kvinnerepresentasjon. En diplomat påpeker at, «det er ingen grunn til at en norsk statsråd skal reise rundt i verden med rent mannlige delegasjoner i dag». Vedkommende sikter med det til at det finnes mer enn nok kvalifiserte kvinner å velge mellom i UD og andre relevante fagmiljøer. Vedkommende påpeker videre at det er viktig for Norges bilde utad å være oppmerksom på dette. Flere kvinner i synlige posisjoner gir dessuten større troverdighet når norske delegasjoner snakker om kvinner og likestilling, også i freds- og forsoningsarbeid. En lav kvinnerepresentasjon ville derimot skade bildet av Norge som troverdig aktør, ikke bare når det gjelder likestilling, men potensielt også på andre politiske områder. Forbindelsen mellom Norge som et likestilt land og et som legger stor vekt på fredsengasjementet, styrker bildet av Norge som et vennligsinnet land, «et land som er lite og nøytralt og ikke har mange fastlåste holdninger eller skjulte agendaer», som en av diplomatene påpeker. Det å representere Norge som kvinne i fredsmekling bidrar derfor til å styrke den nasjonale merkevaren og «legger til rette for at folk der ute tenker at nordmenn er OK, vi kan stole på dem», sier en annen diplomat.

I sin studie av nordisk fredsdiplomati mener Wallenstein og Svensson (2016) at det er en klar forskjell mellom Norge og de andre nordiske landene ved at Norge vektlegger *tilrette-*

leggerollen, mens de andre legger større vekt på meklerrollen. Det er som om nordmennene inviterer til middagsselskap ved å åpne hjemmet sitt for gjester og la dem bestemme menyen, i kontrast til et middagsselskap der menyen er bestemt på forhånd av vertskapet. For at man skal bli bedt om å være vertskap, må man imidlertid ha orden i eget hus.

Spørsmålet om doble standarder er derfor et tema som dukker opp i mange av intervjuene. Mens kvinner har makt til å være i maktposisjon i Norge, er ikke dette tilfellet i mange av fredsprosessene som Norge – og norske diplomater – har vært involvert i. I skildringen av den mislykkede fredsprosessen mellom Sudan og Sør-Sudan hevder tidligere FN-spesialutsending og utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson (2016:81) at «fredsforhandlinger foregår per definisjon mellom *krigende parter*», og hun skriver videre at «kvinner får ikke sentrale posisjoner i fredsforhandlinger» (Johnson 2016:83). Hun forteller om hvordan hun prøvde å inkludere kvinner i fredsprosessene i Sudan, men konkluderer med at hun ikke lyktes så godt som hun skulle ønske. Uten å trekke noen årsakssammenheng advarer hun om at det har oppstått spenning mellom meklere og partene i en konflikt når man har insistert for sterkt på å inkludere kvinner. Grunnen er at det kan bli oppfattet som et tegn på vestlig overkjøring av prosessene (Johnson 2016:83). Hvorvidt dette var spesielt vanskelig for en kvinnelig, norsk FN-mekler å skulle insistere på, sier hun lite om. En annen, mannlig norsk FN-mekler, Kai Eide, som var FNs spesialutsending til Afghanistan og leder for United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA) fra 2008 til 2010, skriver også om vansker med å fokusere på likestilling, men med en annen vinkling:

For meg var situasjonen for kvinner først og fremst et spørsmål om menneskerettigheter, men det var også et spørsmål om hvordan det afghanske samfunnet skulle gjenoppbygges. Jeg hadde aldri sett et samfunn bli gjenoppbygget med deltagelse fra bare halvparten av befolkningen (Eide 2010:98).

Han framfører et rettighetsargument, men forteller også videre i sin bok om hvor vanskelig det var å skulle insistere på at disse rettighetene ble ivaretatt. I beretningene til de to norske FN-utsendingene ser vi at likestillingshensyn er en del av repertoaret for å inkludere flest mulig interessenter i en fredsprosess, men begge innrømmer hvor vanskelig det kan være. Ved å spille likestillingskortet kan man sette for mye på spill; både for seg selv, ved å bli stemplet som for vestlig og kanskje til og med for nordisk, og for prosessen, fordi det kan innebære for mye norsk involvering på tidlige stadier i en meklingsprosess. Som en av diplomatene i vår studie sier: «Jeg er helt for å inkludere begge kjønn og at dette fremmes fra høyeste hold, men det behøver ikke være med i hvert eneste steg i en prosess [...] for meg blir dette i høy grad bare tomme ord, og det gjelder spesielt for skandinaviske land som Norge.»

Mens de norske meklerne med erfaring fra FN-ledede prosesser trekker frem utfordringer knyttet til det å fremme likestilling, er det interessant at flere av diplomatene med direkte erfaring fra fredsprosesser tilrettelagt av Norge gir uttrykk for mer positive syn og perspektiver på betydningen av å fokusere på likestilling. Det er som om det er et mulighetsrom som åpner seg når Norge er tilrettelegger:

Vi – i likhet med partene i en konflikt – går gjennom faser. Vi kan ikke inkludere alle mulig spørsmål fra dag én. Eller, man kan, men det er grenser for hvor mye man kan insistere. Og man må være forsiktig når man kommer fra Vest-Europa eller Skandinavia. Det må pleies og vokse frem naturlig. Finne det rette tidspunktet, og det tror jeg vi gjorde, slik som initiativet for å etablere en underkomité for kjønn (i Colombia). Da vi gjorde det, var det akseptabelt for begge partene.

Erfaringene som nordmenn har med likestilling i privatlivet og politikken, kan, som intervjuobjektene er inne på, komme til uttrykk i fredsmeklingen. De bemerker også at dette kan være en hårfin balansegang. Positive erfaringer med likestilling i Norge fungerer som en døråpner for norsk politisk innflytelse, og dette bildet må opprettholdes, både som bilde utad og i substans. Likevel, å insistere for sterkt på kjønnslikestilling i fredsmeklingssituasjoner blir ansett som særskilt risikabelt for norske fredsmeklere fordi det kan oppfattes som for liberalt, vestlig og verdi-drevet i meklingsprosesser der Norges viktigste valuta er å være nøytral. Derfor har man ifølge en av deltagerne i undersøkelsen, som en taktisk mellomposisjon, valgt «å fokusere på kvinners rettigheter og problemer [som temaer] i meklingsprosessen i stedet for å insistere på kvinnelig deltagelse i meklingsprosessen».

Det vi ser beskrevet her, er en balansegang mellom forventning og praksis. For å framstå som en troverdig aktør innen fredsmekling er Norge nødt til å ha kjønnsbalanse i egne mekler-team. Dette viser at Norges erfaringer med likestilling hjemme også blir gjenspeilet i utenrikspolitisk praksis; at Norge følger opp ord med handling. Med andre ord presenterer likestilte fredsmeklerteam Norge som en pålitelig mekler, en partner å regne med som ikke framstår som dobbeltmoralisk. Samtidig krever ikke de norske meklerteamene samme kjønns sammensetning i teamene til konfliktpartene de forhandler med. Det kan ha en negativ effekt i vanskelige prosesser og bryte med Norges ønskede rolle som *tilrettelegger* snarere enn *mekler*.

Verdipolitikk

Som nevnt i innledningen har Sverige definert sin utenrikspolitikk som feministisk, mens Norge ikke har gjort det. Sveriges beslutning om å bygge utenrikspolitikken på et så klart verdiladet idegrunnlag påvirker selvrefleksjonen blant de norske diplomatene, de opplever det som en dristig verdierklæring.

Aggestam og Rosamond (2016:325) har beskrevet de tre R-ene i den svenske feministiske utenrikspolitiske verktøykassa: «Representasjon, rettigheter og reallokering. Sverige ønsker å fremme kvinners representasjon og deltagelse i politikken generelt og i fredsprosesser spesielt, å argumentere for kvinners rettigheter som menneskerettigheter, inkludert å beskytte kvinner mot seksuell og kjønnsrelatert vold, og å arbeide for en mer kjønns sensitiv og rettferdig fordeling av inntekter og naturressurser globalt».

Essensen i den feministiske svenske utenrikspolitikken – representasjon, rettigheter og reallokering av midler – er åpenbart prioriteringer som også norske utenrikspolitiske premissleverandører kan underskrive på, og faktisk har promotert i mange år (Skjelsbæk og Tryggestad 2019). Det å benevne disse prioriteringene med f-ordet møter imidlertid motstand. Én årsak som en av diplomatene nevnte, er at disse prioriteringene blir oppfattet som iboende egenskaper ved norske verdier, slik at det ikke burde være noen grunn til å gi dem et navn og vise dem frem; de er en del av norsk identitet. De er en del av forventningene til norske diplomater, de forventes å ha dette på agendaen. Uten direkte å kommentere den svenske feministiske utenrikspolitikken forklarte en diplomat situasjonen slik:

Dette er et tema [kvinner, fred og sikkerhet] som er viktig på tvers av partitilhørighet i Norge. Det er en del av hvem vi er – et naturlig uttrykk for den posisjonen som likestilling har i vårt samfunn. Dessuten er det forventninger fra andre om at vi både kan og vil bidra, og det gjør vi. Så etter mitt syn er det en naturlig forlengelse. Det er et politikkområde som betyr noe, som etterfølgende regjeringer har brukt mye tid og ressurser på, et tema med høy prioritet. Og dette gir oss synlighet. Men det er ikke et ukomplisert område, det er det få områder i utenrikspolitikken som er, så man må være klok i måten man håndterer det på. Det tror jeg vi er, og det er grunnen til at vi er i føringen.

Å merke utenrikspolitikken som «feministisk» ville være et uttrykk for at Norge har en agenda for politisk transformasjon og potensielt en forhåndsdefinert måte å angripe en meklings-situasjon på. For å ta opp igjen middagsmetaforen fra tidligere: Det ville vært som om menyen var bestemt på forhånd, og det ville brutt med tilretteleggerrollen som Norge har brukt så mye krefter på å forme.

Retorikken rundt Norges fredsengasjement hviler tungt på en idé om at partene aktivt oppsøker Norge, eller nordmenn, som velegnede partnere/tilretteleggere. Norge byr seg ikke frem, men blir spurt. Wallensten og Svensson (2016:kapittel 3) skisserer de ulike måtene som nordisk fredsmekling initieres på, og et talende kapittel om Norge har overskriften «Det begynte med at de ringte oss». Dette viser til en tilbaketrukket og uformell inngang til fredsmekling, eller –tilrettelegging for Norge. Telefonen kunne komme fra partene selv, som da tidligere visepresident i Sudan, Ali Osman Mohamed Taha, ringte til Norges utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson for å spørre om Norge kunne tilrettelegge kontakt med Det sudanske folks frigjøringsbevegelse/hær (SPLM/A) i 2003 (Wallensten og Svensson 2016:39; Johnson 2016). Eller det kunne være en telefon fra FNs hovedkvarter, som da Norges utenriksminister Thorvald Stoltenberg ble oppringt av FNs generalsekretær Boutros Boutros-Ghali i 1993 og bedt om å overta rollen som spesialutsending til Balkan (Wallensten og Svensson 2016:39). Dette er eksempler på norske sittende ministre som har blitt bedt om å påta seg roller på vegne av FN. I andre prosesser har det norske engasjementet vært basert på personlige forbindelser i de aktuelle konfliktområdene, kombinert med en politisk vilje til å ta risikoer og en fleksibel byråkratisk kultur som kunne kaste seg rundt og stille med menneskelige og økonomiske ressurser svært raskt.

Enkeltpersoner, forskningsinstitutter og sivilsamfunnsorganisasjoner har bidratt til å bane vei for norsk fredsengasjement i ulike former. Det at nordmenn har lyktes med dette (må ikke forveksles med at fredsprosessene som sådan har vært vellykkede), har blitt forklart på forskjellige måter – med henvisning til den tidligere nevnte «norske modellen for fredsengasjement», at Norge mangler en kolonifortid, at Norge har lang historie med utviklingssamarbeid og -engasjement, og at Norge og Norden har hatt en positiv sosial og politisk utvikling (Sørbø 2015; Taulbee mfl. 2014; Tryggestad 2014; Wallensten og Svensson 2016).

Toppstyrt politikk kombinert med sterkt press fra sivilsamfunnsorganisasjoner, tankemier og forskningsmiljøer – en modell som ligner på den statsfeministiske – har også vært sentralt i arbeidet for KFS-agendaen og Norges engasjement for å fremme dette normative rammeverket. Tryggestad (2014: 445) mener at «det som er spesielt i den norske modellen, er i hvilken grad dette samarbeidet er institusjonalisert, samt den brede nasjonale enigheten på tvers av det politiske spekteret om å bruke dette samarbeidet som et instrument i norsk utenrikspolitikk». Videre mener hun at «velferdsstatsmodellen, som definerer strukturen til det norske samfunnet, har hatt sterk innflytelse på landets politiske visjoner når det gjelder hvordan bærekraftig utvikling, sosial rettferdighet og fred kan oppnås. KFS-agendaen omfatter et sett med normer om kvinners rettigheter som passer som hånd i hanske med det som oppfattes som Norges normative statlige interesser» (ibid.).

Å skulle erklære utenrikspolitikken som feministisk er langt mer sensitivt. Det at Margot Wallström har fulgt en sterk feministisk agenda, har gjort det mulig for nordmennene å innta en annen rolle og «fått svenskene til å engasjere seg med andre land»; Sverige har sittet i førersetet, mens Norge har sittet i baksetet, ifølge en av diplomatene. Vedkommende poengterer videre at Sverige kan ha vunnet beundring og respekt for den feministiske utenrikspolitikken, og sier at:

[D]et var mange som trodde at Margot Wallström og hennes feministiske utenrikspolitikk med sterkt fokus på menneskerettigheter ville fornærme saudiaraberne og andre, og at de ville få problemer med å bli valgt inn i FN's sikkerhetsråd, men det virker som det er motsatt, at de har en sterk posisjon internasjonalt, og at de står for bestemte verdier, og det er veldig interessant [...] Det virker som det er mulig å ha en meget verditung utenrikspolitikk uten at det får negative konsekvenser.

Utsagnene til flere av diplomatene understøtter et generelt inntrykk av at Sverige med sin feministiske utenrikspolitikk framstår som villig og klar til å utfordre etablerte praksiser i internasjonale relasjoner – og med på kjøpet har de fått mye medieoppmerksomhet. Norges tilnæringsmåte ser derimot ut til å være å få til endringer ved å jobbe langsomt og gradvis innenfor systemet og ikke tiltrekke seg altfor mye oppmerksomhet.

Norges fredsengasjement har blitt kritisert for en uvilje mot å definere et verdibasert standpunkt for engasjementet (Harpviken og Skjelsbæk 2010). Det er som om det er i Norges interesse og en fordel for fredsmeklingen, slik den har utviklet seg, å være mindre frittalende om årsakene til engasjementet for Norges del enn det har vært for Norges nordiske naboer. Den foretrukne historien er å opprettholde en fortelling om at Norges spesielle måte å engasjere seg i freds- og forsoningsprosesser på, er noe som springer ut av våre nasjonale erfaringer og verdier. Det handler mer om å fundere norsk fredsengasjement i effektivitetsargumentasjon enn i uttalte verdivalg om hvem Norge ønsker å være.

Norske interesser

For et lite land som Norge er det viktig å bli sett på som en troverdig aktør i internasjonal politikk. Den norske modellen for fredsengasjement, og kanskje særlig viljen til langsiktighet i dette engasjementet, har posisjonert Norge som nettopp troverdig. Denne troverdigheten har Norge også bygget opp gjennom engasjementet for KFS (Tryggestad 2014). Generelt oppfattes Norge av mange land i det globale sør som en nøytral aktør uten umiddelbare materielle eller geopolitiske agendaer. Det har gjort Norge i stand til å gå i dialog med regjeringer og ikke-statlige aktører som i utgangspunktet kanskje har vært skeptiske til, eller likegyldige overfor, liberale normative agendaer som KFS. Dette har vært tilfellet i flere av fredsprosessene som Norge har vært engasjert i (Salvesen og Nylander 2017). Som tidligere nevnt er imidlertid KFS-agendaens sentrale plass i norsk fredsengasjement av relativt ny dato. I de første prosessene der Norge spilte en rolle som mekler og/eller tilrettelegger, ble spørsmål rundt likestilling og kvinners rettigheter sjelden satt på dagsordenen, selv om det har vært en del av norsk bistand og utviklingssamarbeid i flere tiår (NORAD 2011). Ifølge diplomatene var ikke likestilling noe tema i fredsprosessene i for eksempel Guatemala eller Midtøsten. Tilnærmingen den gangen dreide seg om:

[...] å betrakte partene som enhetlige, institusjonelle aktører, som hadde ansvar for sine egne interessegrupper. Tilnærmingen vår var ikke-refleksiv. Vi tenkte ikke at det var feil å ta det opp. Det var rett og slett ikke den dominerende tenkemåten.

Mange av deltakerne i studien snakker om hvordan Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 og KFS-agendaen har endret både politikkkutforming og praksis i norsk fredsengasjement. Generelt får vi høre hvordan folk i UD arbeider systematisk med KFS-agendaen, og at det stadig lanseres nye ideer for å implementere den. Selv om UD har en Spesialrepresentant for 1325 med overordnet ansvar for oppfølging av agendaen, er det nå en betydelig institusjonell kapasitet på KFS internt i UD. Ifølge et av intervjuobjektene:

[...] har det gitt de involverte større innsikt, og tilretteleggingsteamene har blitt bedre til å utforme arbeidsmetoder. Alle kjenner KFS-agendaen godt og har blitt mye bedre til å se etter og dra nytte av mulighetsvinduer til å implementere den enn tilfellet var for bare ti år siden.

Den politiske ledelsen i UD trenger ikke kreve handling, slik den pleide, for å profilere likestillingsnormer i fredsprosesser. KFS har for eksempel blitt utpekt som en tematisk prioritet i de pågående fredsprosessene som Norge tilrettelegger (Colombia og Filippinene); i Norges perioder som medlem av FNs fredsbyggingskommisjon (sist fra 2016 til 2018); og i Norges kampanje for en plass i FNs sikkerhetsråd for perioden 2021–2022 (Eriksen Søreide 2018). Ved en rekke anledninger har KFS-agendaen blitt brukt i Norges utenrikspolitikk som et verktøy for å ta opp andre spørsmål av nasjonal interesse overfor viktige allierte. Dette var spesielt tilfellet under Hillary Rodham Clintons tid som USAs utenriksminister fra 2009 til 2013 (Danielson mfl 2013). En av diplomatene trekker frem denne perioden som «spesielt intens» når det gjaldt «å levere på» KFS for å gjøre Norge mer synlig. En annen diplomat bemerket at:

I dag er KFS-arbeid noe man bare gjør. Det er ikke politisk ukorrekt å ta opp KFS-spørsmål i ulike politiske dialoger; det har snarere blitt en konvensjonell del av politikken. Det har blitt en selvfølge å behandle dette (KFS) som «sikkerhet». Det har blitt en helt integrert del av ... det er nesten utenkelig at vi skulle slutte å jobbe med KFS.

Imidlertid oppgir flere av diplomatene at Norge møter sterkere konkurranse som en ledende KFS-nasjon nå enn for bare noen få år siden. Mens Norge uten altfor stor konkurranse tok ledelsen på å integrere KFS i Fredsbyggingskommisjonens arbeid i de formative årene 2006–2008 (Tryggestad 2014), måtte Norge konkurrere med 5–6 andre land om å bli «fokusland» for KFS da Norge på nytt ble medlem i 2016. Tilsvarende møter Norge tøff konkurranse på KFS-tematikken fra Canada og Irland i den pågående kampanjen om et ikke-permanent sete i FNs sikkerhetsråd. Det gjenstår å se hvordan Norge vil svare på den økte konkurransen fra andre land på KFS. Fra ståstedet til deltagerne i vår studie er det i Norges interesse å beholde føringen på KFS i utenrikspolitikken. For det første har Norge allerede en internasjonal likestillingsprofil, som må ivaretas. For det andre er det en stigende erkjennelse hos ansatte i UD av verdien av aktivt å fremme KFS-agendaen i fredsprosesser.

Å innta denne rollen har imidlertid noen potensielle fallgruver i fredsmeklingsssammenhenger. Flere av diplomatene gir uttrykk for at et for sterkt fokus på KFS vil kunne forstyrre bildet av Norge som nøytral tilrettelegger. En av måtene de norske diplomatene ser ut til å håndtere denne spenningen på, er å være forsiktige med å snakke for mye om KFS som en rettighetsagenda, og heller fokusere på de praktiske fordelene ved å implementere den, som at man oppnår en kvalitativt bedre fred og styrker fredsprosessens legitimitet i sivilsamfunnet. En av diplomatene kalte det «en intellektuell og empirisk reise» som man forsøker å få partene med på; erkjennelsen av at en fredsprosess som ikke er inkluderende og solid forankret i samfunnet, ikke vil lykkes. «Har man skjønt dette, kan man ikke fortsette å overse halvparten av befolkningen», hevdet hun/han.

Konklusjon

Selv om det tok tid før likestilling ble integrert i norsk fredsmegling, og norske diplomater nødvendig snakker om norsk utenrikspolitikk som «feministisk», finner vi likevel en sterk fortelling om det statsfeministiske prosjektets kontinuitet i norsk fredsengasjement. Profesjonaliseringen og operasjonaliseringen av norsk fredsengasjement sammenfalt med den hurtige

økningen av kvinneandelen i utenrikstjenesten og den bevisste innføringen av prinsipper om kjønnsbalanse, blant annet i Seksjon for fred og forsoning på 2000-tallet.

Utvidelsen av likestillingsdimensjonens plass fra innenriks- til utenrikspolitikk betraktes som en endring som har mindre å gjøre med likestillingsnormer som sådan, og mer å gjøre med økningen i Norges freds- og forsoningsengasjementer. Engasjement for fred- og forsoning vokste frem som en egen profesjon innenfor UD, en profesjon bygget på mer systematisk analyse og forskning på praktiske erfaringer og lærdommer. Diplomaterne i studien anser det å utforme en fredsprosess som også inkluderer normer og politiske tiltak for kvinner og likestilling, som en naturlig del av profesjonell fredstilrettelegging. Fredsprosessen i Colombia er et eksempel på dette; en ny måte å tilrettelegge på, som var kjønnsinkluderende (Nylander mfl. 2018).

Vi finner imidlertid også at likestillingsnormene møter motstand. Klarere formuleringer av likestillingspolitiske mål i andre land utfordrer Norge og dets selverklærte supermaktstatus på det området. Historisk har norsk utenrikspolitikk vært konsensuspreget. Et for sterkt fokus på normative og verdidrevne feministiske idealer og målsetninger kan være risikabelt. Det ville kunne svekke bildet av Norge som nøytral tilrettelegger, sier diplomatene. Norge satser heller på et mer dempet likestillingsdiplomati i fredsengasjementet, en praksis som oppfattes som en naturlig forlengelse, ikke bare av erfaringer og verdier, men av norsk identitet.

Likevel, behovet for å bli sett som et land med sterk likestillingsprofil også i utenrikspolitikken er en viktig valuta i det innviklede spillet om status, makt og innflytelse mellom land på den internasjonale arenaen (Townes 2010; Wohlforth mfl. 2017; Aggestam og Townes 2018b). Norges strategi er å bli anerkjent uten å hovere, å bli anerkjent uten å utrope en feministisk utenrikspolitikk. Om denne balansegangen tjener Norges interesser, identitet og image – eller tjener likestilling internasjonalt – gjenstår å se.

Noter

- 1 Det ikke-koloniale selvbildet er framherskende til tross for Norges koloniserende kultur- og språkpolitikk overfor samene til inn i 1980-årene.
- 2 Av disse ti diplomatene var fire menn og seks kvinner. I tillegg til de ti diplomatene består materialet i studien av de personlige, skriftlige framstillingene til et par norske diplomater med erfaring både fra norsk-ledede og internasjonale fredsprosesser. I selvbiografiene skildrer de sine aktiviteter og erfaringer, blant annet med det å være norske diplomater som det forventes skal fremme kvinne- og likestillingsnormer.
- 3 Det har vokst frem en stor kritisk faglitteratur knyttet til KFS-agendaen som argumenterer for at denne agendaen spiller på tradisjonelle kjønnsroller (Sjøberg 2009), at kvinners *agency* kommer i bakgrunnen (Pratt og Richter-Devroe 2011), at den har fått et for sterkt fokus på sikkerhet i tradisjonell forstand med fokus på å få flere kvinner inn i væpnete styrker (Shepherd 2016).
- 4 Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016–2020 (Utenriksdepartementet 2016). Lansering 13. juni 2016 hos NORAD.
- 5 Aftenposten 2012, 8. mars. «Kvinnejobber mer verdt mer enn oljen». <https://www.aftenposten.no/norge/i/3JOEv/kvinnejobber-mer-verdt-mer-enn-oljen>.
- 6 De siste årene har disse påstandene blitt støttet av studier gjennomført av World Economic Forum (2017) og Verdensbanken (2018).
- 7 https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/peace-and-reconciliation-efforts/innsiktsmappe/peace_efforts/id732943/. Sist lest 15.04.2019.
- 8 Denne informasjonen er tilgjengelig på nettstedet til Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/peace-and-reconciliation-efforts/innsiktsmappe/norway-peace-work/id446704/>. Sist lest 15.04.2019.
- 9 For et kritisk, postkolonialt perspektiv på de nordiske landene som umerket av koloniale maktrelasjoner, se Keskinen mfl. 2016.

Litteratur

- Aftenposten 2012, 8. mars. «Kvinnejobber mer verdt mer enn oljen».
- Aggestam, Karin, Annika Bergman Rosamond og Annica Kronsell 2019. «Theorising feminist foreign policy», *International Relations* 33(1): 23–39. DOI: <https://doi.org/10.1177/0047117818811892>
- Aggestam, Karin og Annika Bergman-Rosamond 2016. «Swedish feminist foreign policy in the making: Ethics, politics, and gender», *Ethics & International Affairs* 30(3):323–334. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0892679416000241>
- Aggestam, Karin og Ann Towns 2018a. «Introduction: The Study of Gender, Diplomacy and Negotiation». I: Karin Aggestam og Ann E. Towns (red.): *Gendering Diplomacy and International Negotiations*. London: Palgrave Macmillan. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-58682-3>
- Aggestam, Karin og Ann Towns 2018b. *Gendering Diplomacy and International Negotiations*. London: Palgrave Macmillan. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-58682-3>
- Danielsen, Hilde, Eirinn Larsen og Ingeborg W. Ovesen 2013. *Norsk likestillingshistorie 1814–2013*. Oslo: Fagbokforlaget.
- de Carvalho, Benjamin og Iver B. Neumann (red.) 2015. *Small states and status seeking: Norway's quest for international standing*. London and New York: Routledge.
- Departementene 2019. *Regjeringens handlingsplan: Kvinner, fred og sikkerhet (2019–2022)*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- Eide, Kai 2010 *Høyt spill om Afghanistan*. Oslo: Cappelen Damm.
- Engh, Sunniva 2006. *Population control in the 20th century: Scandinavian aid to the Indian Family Planning Programme*. Doktoravhandling, Universitetet i Oxford.
- Eriksen Søreide, Ine 2018. Tale ved lanseringen av Norges kampanje for en plass i FNs sikkerhetsråd, New York: UN. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/speech-at-the-launch-of-norways-security-council-campaign/id2605897> (Lastet ned 18.08.2018.)
- Harpviken, Kristian Berg og Inger Skjelsbæk 2010. «Tilslørt fredspolitik», *Nytt norsk tidsskrift* 27(04): 379–388.
- Hernes, Helga Marie 1987. *Welfare state and woman power: Essays in state feminism*. A Scandinavian University Press Publication.
- Ingebritsen, Christine 2002. «Norm Entrepreneurs: Scandinavia's role in world politics». *Cooperation and Conflict* 37(1): 11–23. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010836702037001689>
- Ingebritsen, Christine, Iver Neumann, Sieglinde Gstöhl og Jessica Beyer (red) 2006. *Small States in International Relations*. Seattle, WA: University of Washington Press.
- Institute for Economics and Peace 2016. *The Economic Value of Peace 2016. Measuring the Global Economic Impact of Violence and Conflict*. Sydney: Institute for Economics and Peace.
- Johnson, Hilde Frafjord 2016. *Den vanskelige freden: Når fred ender i ny krig*. Oslo: Cappelen Damm Forlag.
- Journalen* 2011, 28. november. «Likestilling skaper økonomisk vekst». <http://journalen.hioa.no/innenriks/2011/11/likestilling-skaper-okonomisk-vekst>. (Lastet ned 15.04.2019.)
- Keskinen, Suvi, Salla Tuori, Sara Irni og Diana Mulinari 2016. *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. London: Routledge.
- Knutsen, Torbjørn L., Halvard Leira og Iver B. Neumann 2016. *Norsk utenrikspolitisk idéhistorie: 1890–1940*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Kvale, Steinar 2008. *Doing interviews*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Leira, Halvard 2013. «Our Entire People are Natural Born Friends of Peace»: The Norwegian Foreign Policy of Peace», *Swiss Political Science Review*, 19(3). DOI: <https://doi.org/10.1111/spsr.12044>

- Neumann, Iver B. 2008. «The body of the diplomat», *European Journal of International Relations*, 14(4): 671–695. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066108097557>
- Neumann, Iver B. 2015. «Institutionalising peace and reconciliation diplomacy: third-party reconciliation as system maintenance». I: Ole Jacob Sending, Vincent Pouliot og Iver B. Neumann (red.): *Diplomacy and the Making of World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nissen, Ada 2015. *The Peace Architects. Norwegian Peace Diplomacy Since 1989*. Doktoravhandling, Institutt for arkeologi konservering og historie, Universitetet i Oslo.
- NORAD 2011. «Pawns of Peace. Evaluation of Norwegian Peace Efforts in Sri Lanka 1997–2009». *Evalueringsrapport nr. 5*. Utført av Chr. Michelsens institutt og School of Oriental and African Studies, University of London. Oslo: NORAD.
- Nylander, Dag, Rita Sandberg og Idun Tvedt 2018. «Designing peace: the Colombian peace process». *NOREF Report*, Oslo: Norwegian Centre for Conflict Resolution (NOREF).
- Pharo, Helge 2005. «Den norske fredstradisjonen – et forskningsprosjekt», *Historisk tidsskrift* 84(02): 239-255.
- Pratt, Nicola og Sophie Richter-Devroe 2011. «Critically examining UNSCR 1325 on women, peace and security», *International Feminist Journal of Politics* 13(4): 489-503. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616742.2011.611658>
- Regjeringen 2017. *Prop. 1 S (2017–2018) for budsjettåret 2018*. Oslo: Statsministerens kontor. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-ud-20172018/id2574542/sec3?q=kvinneandel#match_8. (Lastet ned 12.08.2019.)
- Salvesen, Hilde og Dag Nylander 2017. «Towards an inclusive peace: women and the gender approach in the Colombian peace process», *NOREF Report*, Oslo: Norwegian Centre for Conflict Resolution (NOREF).
- Sarbin, Theodore (red.) 1986. *Narrative Psychology: The Storied Nature of Human Conduct*, New York: Praeger.
- Saulter, Mark 2015. *To End a Civil War: Norway's Peace Engagement in Sri Lanka*, 1st Edition. London: C. Hurst & Co.
- Shepherd, Laura J. 2016. «Making war safe for women? National Action Plans and the militarisation of the Women, Peace and Security agenda», *International Political Science Review* 37(3): 324-335. DOI: <https://doi.org/10.1177/0192512116629820>
- Sjoberg, Laura (red.) 2009. *Gender and international security: feminist perspectives*. Routledge.
- Skjeie, Hege 2013. «Hva var statsfeminisme?» I: Cecilie Thun og Beret Bråten (red.): *Krysningspunkter. Likestillingspolitikk i et flerkulturelt Norge*. Oslo: Akademika forlag.
- Skjelsbæk, Inger og Tryggestad, Torunn L. 2019. «Donor States Delivering on Women, Peace and Security: the Case of Norway». I: Sara E. Davies og Jacqui True (red.): *Oxford Handbook on Women, Peace and Security*. Oxford: Oxford University Press.
- Sørbø, Gunnar M. 2015. *Norges rolle i Sri Lanka*. Bergen: Chr. Michelsens Institutt.
- Tamnes, Rolf 1997. *Oljealder 1965–1995*. Bind. 6. Oslo: Universitetsforlaget.
- Taulbee, James L., Ann Kelleher og Peter C. Grosvenor 2014. *Norway's Peace Policy. Soft Power in a Turbulent World*. New York: Palgrave Macmillan.
- Teigen, Mari og Lena Wängnerud 2009. «Tracing Gender Equality Cultures: Elite Perceptions of Gender Equality in Norway and Sweden», *Politics & Gender*, 5: 21-44. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1743923X09000026>
- Towns, Ann E. 2010. *Women and States: Norms and Hierarchies in International Society*. Cambridge University Press.
- Towns, Ann E. og Birgitta Niklasson 2018. «Where Are the Female Ambassadors? Gender and Status Hierarchies in Ambassador Postings». I: Karin Aggestam og Ann E. Towns (red.): *Gendering Diplomacy and International Negotiation*. New York: Palgrave Macmillan.

- Towns, Ann E. og Bahar Rumelili 2017. «Taking the pressure: Unpacking the relation between norms, social hierarchies, and social pressure on states», *European Journal of International Relations* 23(4): 756-779. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066116682070>
- True, Jacqui 2017. «Gender and Foreign Policy». I: Mark Beeson og Shahar Hameiri (red.): *Navigating the New International Disorder: Australia in World Affairs 2011–2015*. South Melbourne VIC Australia: Oxford University Press.
- Tryggestad, Torunn L. 2014. «State feminism going global: Norway on the United Nations Peacebuilding Commission», *Cooperation and Conflict* 49(4): 464-482. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010836714530576>
- Utenriksdepartementet 2016. *Frihet, makt og muligheter. Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016–2020*, Oslo: Utenriksdepartementet.
- Wallensteen, Peter og Isak Svensson 2016. *Fredens diplomater: Nordisk medling från Bernadotte till Ahtisaari*. Santérus Förlag.
- Wohlforth, William C., Benjamin de Carvalho, Halvard Leira og Iver B. Neumann 2018. «Moral authority and status in International Relations: Good states and the social dimension of status seeking», *Review of International Studies* 44(3): 526-546. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0260210517000560>
- World Bank 2018. *Unrealized Potential: The High Cost of Gender Inequality in Earnings. The Cost of Gender Inequality*. Washington, DC: World Bank.
- World Economic Forum 2017. *Global Gender Gap Report 2017*. Geneva: World Economic Forum.